

שטר הילך לצמימות הנסיך הקטן יישאר לעד

פnoch בר-זאב

יש שטרות כסף שהם תאווה לעיניים, ממש יצירות אומנות. יש גם שטרות שבולטים בפשטות העיצוב עד כדי שעומם. לשם המכחשה נביא רק דוגמא אחת: יופיים המדמים של השטרות היפים של צרפת ומוסבוטיה האפריקנית, מול פשטוותם - ובעניינים אספנאים רבים אף כיורים - של שטרות האирו. אבל לכל השטרות, رب-גנים או פשוטים בעיצובם, מעניינים או משעממים, יש מאפיין משותף אחד: הם משמשים כר נוח להעברת מסרים ישירים על ידי המדינה המאפייקה לאזרחה, ובעקיפון גם לאספנאים בעולם כולו.

כך מפארים השטרות הישראלים את המפעל הציוני, מייסדיו ומעצביו. דיווקנות של דמיות היסטוריות מעטרים את השטרות של רוב מדינות העולם. מדינות בעלות ההיסטוריה קצרה יותר נוצרו את השטרות עם נופים מדמיימים, בעלי חיים צבעוניים ועוד. השטרות של מדינות תחת שלטון טוטאליטרי מפארים את השליט או את השלטון, או מעבירים מסרים הרואים, כמו השטרות של עיראק תחת של סאדام חוסיין וczפון קוריאה תחת שלטונם של קים-איל-סונג ובנו קים-יונג-איל. המסריהם המועברים עשויים להיות שונים, אך מאפיין אחד תמיד יישאר: המסריהם הרבים המועברים על גבי שטרות הם ברורים וחד-משמעותיים, נgalim לעיני כל. תמיד!

האומנם? אולי מסתתר בין עשרות אלפי השטרות שהונפקו לאורך ההיסטוריה המוניטארית שטר אחד שאינו עונה על ההגדרות הנדרשות לעיל? שטר אחד וייחיד שנועד להסתיר מסרים? שטר אחד שנועד להוות חידה? קשה להאמין, אבל חוקר השטרות האוסטרלי הנודע פיטר סיימס - Peter Symes - נבר וחפר והפלא ולא מצא שטר אחד שנועד בדיקות למטרה זו: לא להעביר מסרים אלא דווקא להסתירם. שטר שהמוטיבים העיקריים בו מובלעים ונסתירים מן העין. רק מי שמכיר היטב את סיפורו הרקע מאחורי שטר זה יוכל את משמעותו. למבינים בלבד. איזה שטר משונה...

לא נחיק אתכם עוד במתח, חברי האספנאים: השטר המוזר הזה הינו שטר בערך 50 פרנק שהונפק בשנת 1992 על ידי Banque de France. במטבעה המרכזי של צרפת, במסגרת הבנק המרכזי של צרפת, בסגנון סדרת השטרות האחרונות הנקובים במטבע הלאומי הצרפתי, טרם המעבר לאירו (פרק 157).

בצד הפנים של השטר שצבעו העיקרי כחול, מופיע דיוקנו של אנטוואן דה סנט-אצופרי - Antoine de Saint-Exupery, טייס שנפל במלחמת

העולם השני בעת טיסת סיור בשירות צבא צרפת החופשית, צבאו של הגנרל שארל דה-גול לימים נשיאה של הרפובליקה החמישית. ברקע מופיעות מפה טופוגרפית של אירופה ואפריקה ובמרכזו הים התיכון, בה מצא את מותו בניסיונות שטרם נודע, בקייז 1944. גב השטר מעוטר על ידי מוטס סיור קל על רקע מדבר סהרה.

אולם, את סנט-אצופרי כולנו מכירים מסיבה שונה לחלוון. אנו מכירים אותו כסופר פורה ומחונן

שכתב ב-1943, לאחר שברת מצרפת הקבוצה בניו-יורק, את אחת מספרי הילדים היפים והמרגשים ביותר שנכתבו אי-פעם : Le Petit Prince - הנסיך הקטן. הספר תורגם לעשרות שפות ביותר מחמשים מיליון עותקים כולל עברית. בהשראתו הופקו מחזות לילדים, סרט מצויר, סדרות טלוויזיה ואף אופרה, בשפות שונות.

במרכז הספר עומדות שתי דמויות : הטיס סנט-אצופרי עצמו כשהוא תקוע במרכז מדבר סהרה לאחר נחיתת אונס של מטוסו, ויוצר מכוכב לכל אחר - נסיך קטן מאסטרואיד B-612. למרות היותו "חיזיר" מתואר הנסיך כאילו הוא ילד רגיל מכדור הארץ שלנו, אבל בעל ראייה מפוכחת מאוד על החיים בכלל והיחסים בין ילדים ומבוגרים בפרט. אחת מהנהרותasis ששל "הנסיך הקטן" היא כי ילדים תופסים את מהות החיים בצורה מציאותית יותר מבוגרים. מוסר ההשכל של הספר מכוון במשפט אחד בסוף פרק 11 :

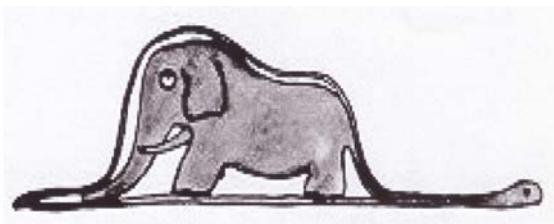
*"On ne voit bien que avec le coeur,
l'essentiel est invisible pour les yeux"*

"אין לראות דברים אלא בלב בלבד ; כי הדברים החשובים סמוים מן העין"

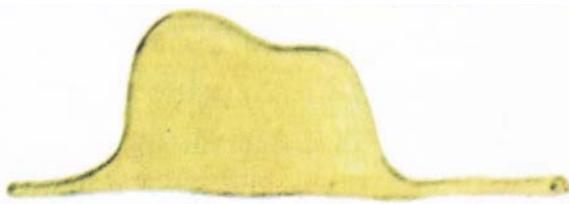
ואכן כך, כדי לפגעה ולהבין את סודות השטר בערך 50 פרנק עם דיוקנו של סנט-אצופרי, לאו דווקא צריך להסתכל עליו בעיניהם, כי המוטיבים העיקריים מילא מובלעים או מושתרים. מוטב שנבנית בשטר עם הלב, שבו של ילד שקרא את הספר.

בצד הפנים מעל המספר הסידורי וגם בגב השטר ליד החתימות אלו רואים קטע של ציור של הנסיך הקטן, כשהוא עומד על האסטרואיד שלו B-612. התמונה לקויה מהספר ולצד האמרה : "כל המבוגרים היו פעם ילדים, אבל מעטם זוכרים".

הציור מעל סימן המים, קרוב לכתה העליון של צד הפנים של השטר, מסמל היטב את מוסר ההשכל של הספר כי ילדים יש תפיסה טוביה יותר של מהות החיים, מאשר מבוגרים. אפיו אנו, המבוגרים, מסוגלים להבחין בציור של פיל שנבעע על ידי נחש (בואה קונסטראקטור). אבל עם זה לא תם הסיפור המרתוך מאחוריו ציור זה.

מלבד היותו טיש וסופר היה סנט-אכזופרי גם צייר ומאייר מוכשר. בספר הוא מתאר איך צייר בגל ש נחש בואה שכרגע סיים לבלו פיל. אבל בציורו המקורי היה ניתן להבחין בפיל בלבד והוא לו. ממשיק סנט-אכזופרי ב"נסיך הקטן", פרק 1:

"הראיתי את יצירת המופת שלי לאנשים מבוגרים
ושאלתי אם ציורי מפחיד אותם. תשובהם הייתה: 'מדובר
צריך לפחות מכובע'! אבל הציור שלי בכלל לא היה של
כובע! כוונתי הייתה לצייר נחש בואה כשהוא מעכל פיל
זהה עתה תפס ובלע. אז ככה עשית עוד ציור, הפעם של
הקרביים של נחש בואה, רק כדי שהמבוגרים יבינו. הם
תמיד זוקקים להסבירים!"

ובכן, מעצבי השטר חתכו מעתנו, המבוגרים, את המבוכה של אי-הבנתה פשר התמונה ולא עיתרוهو עם הציור
הראשון ה"מוסובך" של אנטואן בן השש, אלא עם גרטטו השנייה. עכשו מביבים?

אולם, אם נרצה לגנות את החידה הגדולה בשטר נהיה זוקקים למידה רבה
עוד יותר של דמיון כדי לפעננה ולהבין. אם נחיק את צד הפנים של
השטר בזווית נכונה - או תחת מנורה אולטרה-סגולת - נראה שהוא מועל
הפרפיקס ושלושת הספרות הראשונות של המספר הסידורי. ה"משהו"
זהה מפנה אותו לפרך 2 של "הנסיך הקטן", לאחר נחיתת האונס של
מטוסו של סנט-אכזופרי במדבר סהרה, שינוי קצרה ומפגשו הראשון עם
הנסיך מאסטרואיד B-612, שמייד דורש מאנטואן לצייר לו כבשה. הטיש
המופתע נעה ומציר לנסיך כבשה:

"הוא [הנסיך הקטן] הביט בעניין רב בציור שלי ואמר: 'לא, זו כבר חולה
מאוד; צייר אחת אחרת!' אז ציירתי עוד אחת. החבר החדש התעכבר מעט
ואמר: 'אתה לא רואה זהה תיש, לא כבשה? יש לו קרניזים!' אז שוב ציירתי כבשה, אך גם זו נדחתה. זו זקנה מדי,
אני רוצה כבשה שתחיה עוד הרבה זמן'. בינתיהם פקעה סבלנותי, כי היה עלי לפרק באופן דחוף את המנווע של
המטוס. אז קיששתי מהר עוד צייר והסבירתי לנסיך: 'זו קופסה, הכבשה שביקשת בפנים'. הופתעתי לראות את
פניו מאירות. זה בדיק מה שרציתי!!!'

למרות היוטם מבוגרים ולא ילדים, מתכווני השטר הבינו את הרמז של אנטואן וידידו החדש מאסטרואיד B-612
וציירו מעל הפרפיקס את ה"תיש בעל הקרניזים" שצייר סנט-אכזופרי ונדחה בובש פנים על ידי הנסיך... בדיו
לבן! הפעם הרמז ברור ולquo מומסר ההשכל של הספר כולם: "...הדברים החשובים סמוים מן העין".

שני הציורים, הנראה של הנחש שבלו פיל והבלתי נראה של ה"תיש בעל הקרניזים", מהווים חידוש מרענן בתכנון
ועיצוב שטרות. מתכווני השטר הוכחו כי לא בהכרח חייב שטר להעביר מסר ברור וחיד-משמעות לציבור
המשתמשים, ובוחלת יש גם מקום לשיטות בעלי מסר מובלע או נסתר.

עבורנו, אספני נומיסטיקה, מסמל השטר של 50 פרנק עם דיוקנו של אנטואן סנט-אכזופרי היבט נוסף: את
הפריטים שאנו אוספים לאו דוקא חייבים לראות עם העיניים, אלא דוקא עם הלב!